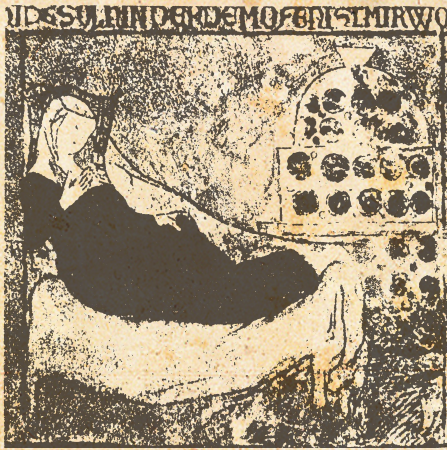

KACHLICA Z HRADU SIVÝ KAMEŇ A-18 017

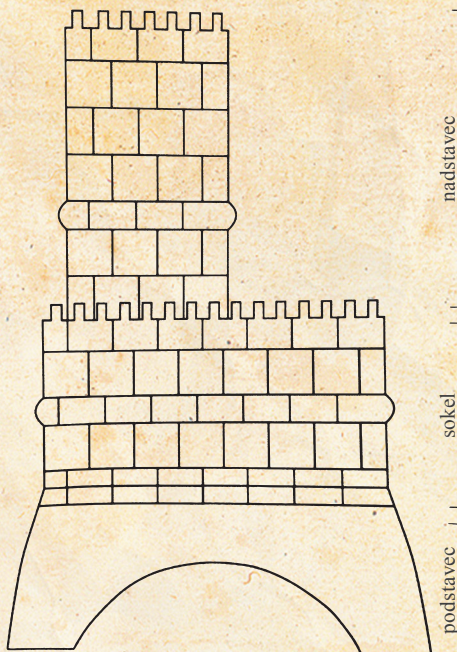
Freska z meštianskeho domu v Kostnici. Vyobrazená žena odpočívajúca na ležadle, ktoré je pristanvané k peci s kupolou z nádobkových kachlíc.

Teplô domova si dodnes zvykneme spájať s rodinným kozubom. Kúriť bolo treba vždy a ľudia oheň pozvali do svojich príbytkov nielen kvôli teplu, svetlu, či príprave jedál, ale aj ochrane, zvykovej mágii či očistným rituálom. Skrotenie ohňa prekonalo svoj vývoj. Jednoduché otvorené ohniská s ohradením boli postupne prekryté hlinenou kupolou, ktorá však zadržovala teplo vo svojom vnútri. Do kupoly boli preto vsádzané nádoby podobné dnešným kvetináčom, ktoré ešte dlho po nahriatí cez svoje ústie otočené smerom von, sálali príjemné teplo do okolia. Vznikli prvé pece s nádobkovými kachlicami, ktoré sa ako zdroj tepla a efektívny spôsob vykurovania udržali vo vidieckom prostredí až do začiatku 20. storočia.

Nádobkové kachlice zostali z hľadiska formy nemenné, ale predsa mohol hrnčiar ich pôvodné okrúhle ústie vytvárať do podoby štvorca alebo obdĺžnika. S kvadratickými formami kachlíc nastúpili netušené možnosti celkového architektonického stvárnenia pecí s rovnými a zvislými stenami. Zároveň to bol len krok k tomu, aby bola čelná stena kachlice prekrytá hlinou a poskytla tak priestor pre umeleckú realizáciu. Vznikli komorové kachlice so zdobenou čelnou vyhrievacou stenou esteticky dotvárajúce čoraz pôsobivejší celok. Prostredníctvom celkovej zdobnosti pece prezentoval objednávateľ svoj spoločenský status a motívmi jednotlivých kachlíc zasa zbožnosť, vieru a svetonázor. V kachľových peciach sa tak spájala funkcia a estetika, ktoré išli pospolu so stále sa zvyšujúcou kultúrou bývania stredoveku.

Komorová kachlica. Rozmery: šírka a výška čelnej steny 20,4 x 20,4 cm, priemer vykurovacieho otvoru cca 11,5 cm.

Kachľové pece sa stali luxusným tovarom na objednávku. Z písomných prameňov vieme, že na príkaz uhorského kráľa Ľudovíta Veľkého (1342 – 1382) boli postavené napríklad na hrade vo Vyšehrade, Budíne a Diósgyori. A naozaj, od 14. storočia nachádzame kachľové pece vo veľkých kamenných stavbách – hradoch a kláštoroch, ktoré bolo treba nielen efektívnejšie vykurovať, ale zároveň si ich objednávateľa – šľachta a cirkev, mohli dovoliť.

Archeologické nálezy potvrdzujú, že rôzne kachľové pece boli súčasťou inventára jednotlivých objektov a miestností aj hradu Sivý Kameň. Najzachovalejším kusom je kachlica zdobená motívom mriežky v zeleno-glazovanej podobe, ktorý je na hrade veľmi častý. Tvarovo ide o základný typ kachlice tvoriacej steny kachľovej pece, ktorej presnú podobu nepoznáme. Nevieme ani to, či bola výzdoba mriežkou centrálna alebo len dopĺňujúca. Isté je, že geometrické vzory ako nóvum vytlačili po polovici 16. storočia staršie predlohy, do popredia sa dostali rastlinné a ornamentálne motívy. Nastúpila renesancia – nový umelecký sloh, ktorý sa prejavil nielen v umení, ale aj architektúre. Na hrade Sivý Kameň predstavuje mladšiu etapu jeho existencie.

S motívom mriežky na kachliciach sa stretávame aj na hradoch Oponice, Hrušov či Topoľčianky. ▶

Literatúra:

BARTA, Peter – ANDREÁNSKA, Dominika – ANDREÁNSKY, Peter. Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu NKP Hrad Sivý Kameň č. ÚZPF 868/1-6, k. ú. Podhradie, okr. Prievidza. Bratislava a Prievidza 2021.

HOLČÍK, Štefan: Stredoveké kachliarstvo na Slovensku. Bratislava 1978.

JANČIOVÁ, Barbora – REPKA, Dominik – SATER, Peter – STYK, Matej: Kachlice z Oponického hradu. Nitra 2019.